

**ІНФОРМАЦІЙНЕ СУСПІЛЬСТВО:
ДЕЩО З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ**

Викладено загальні відомості, що стосуються нової епохи в розвитку суспільства та концепцію нового інформаційного суспільства на зміну індустріального. Основна увага приділена означенням інформаційного суспільства та його сутності, подано дещо з історії розвитку.

The common information up to a new epoch in development of society and conception of a new informative society on the change industrial is laid out. Basic attention is aimed by determination of informative society and his essence, something is given from history of development.

Сьогодні інформаційне суспільство є досить модним і містким терміном. В бюджетах багатьох передових держав передбачаються щоразу більші квоти для розвитку, впровадження чи зміцнення інформаційного суспільства. ООН 27 березня 2006 р. постановила, що 17 травня кожного року буде всесвітнім днем інформаційного суспільства. У багатьох публікаціях підкреслюється, що ми на шляху до інформаційного суспільства і невдовзі досягнемо цієї мети. Отже, ми живемо в перехідному часі між двома епохами: індустріальною та інформаційною. Європейський Союз установив список показників, який допомагає оцінити стан приготування до впровадження в нову епоху [3].

Після закінчення другої світової війни багато осіб почали відзначати роль інформації не лише в політиці, але у суспільному житті і економіці. Ще раніше австралійський економіст Фрідріх фон Гук (1899 – 1992, професор, лауреат нобелівської премії в галузі економіки 1974р.) у своїх публікаціях 1937 та 1945 рр. трактував інформацію, як матеріальний продукт або товар. Науковці і футурологи почали створювати ідеї на тему нової форми суспільства, вважаючи, що індустріальна ера закінчується. Шукали назви нової епохи. Модель нового суспільства повстала в часи холодної війни, як альтернатива двох конфліктуючих систем – капіталізму і соціалізму.

Значний вплив на виникнення терміну інформаційне суспільство мав розвиток нових наукових напрямків і інтелектуальних технологій: зокрема лінійне програмування, дослідження операцій, моделю-

¹ Українська академія друкарства

вання, кібернетика, штучний інтелект і теорія інформації. Зокрема праця Клаудія Шенона з математичної теорії інформації (1948 р.), принесла новий погляд на інформацію і її роль у зв'язку. Завдяки новим технологіям стало можливим прогнозування майбутнього і зокрема, економіки та структурні зміни у суспільстві.

Поняття інформаційне суспільство придумав японський етнолог Тадао Умецао, який у 1963 р. опублікував статтю про еволюційну теорію суспільства основану на перетворенні інформації. Нове визначення спопуляризував японський теоретик Кеніхі Каума, який застосував цей термін у 1968 р. в праці "Вступ до теорії інформації". В 1971 р. японський інститут JACODI (Japan Computer Usage Development Institute) розробив і затвердив план впровадження в Японії інформаційного суспільства і проголосив його, як народну мету до 2000 р. Зокрема, план передбачав створення центрального банку даних та дистанційне керування медичною системою. Навіть систему перекваліфікації робочої сили і мав створити у Японії перше у світі інформаційне суспільство.

На відміну від Японії у Європі і США далі тривали пошуки розвитку суспільства. У 1967 р. чехословацький соціолог Радаван Ріхта опублікував книгу "Цивілізація на роздоріжжі". Автор стверджував, що нова цивілізація (після промислової) буде цивілізацією послуг. Звернувши увагу на ключову роль науки у майбутньому (науково-технічна революція, популярний термін в комуністичному блоці) підтверджував догму, що тільки робітничий клас є центральною конструкцією (скелетом) суспільства. В 1973 р. Даніел Бел оголосив трактат про постіндустріальне суспільство і описував у ньому нове суспільство, в якому важливу роль мають послуги та інтелектуальні технології. До цього американський економіст австрійського походження Фріц Махлур у своїй книзі в 1962 р. застосував термін промисловість знань. Він вважав, що в промисловості з'являються галузі пов'язані з перетворенням і використанням інформації. Ці погляди поділяє і розвиває американський економіст в обширній 9-ти томовій студії з економічної інформації. Він зазначив, що нагромадження і використання інформації створюють нову якість економіки, що матиме вплив на якість життя суспільства [3].

До Європи термін інформаційне суспільство впровадили французькі соціологи Алан Мінс і Сімон Нора, які застосували його у доповіді в 1978 р. французькому президентові Жескару Д'естену. Значний вплив у популяризацію цього терміну мав німець Мартін Бангеман – комісар Європейського Союзу (1993 – 1999 рр.), відповідальний за розвиток телекомунікації та інформаційних технологій. В 1994 р. опублікована доповідь "Європа і суспільство глобальної інформації" –

рекомендація для Ради Європи, яка передбачала високий рівень справ інформаційного суспільства. Окрім цього з'явилися нові терміни, наприклад: вік електроніки, технологічна ера, телепатичне суспільство (1978 р.), суспільство знань (1993 р.), суспільство комунікації (2006 р.) [3].

До сьогодні не усім подобається назва інформаційне суспільство і пропонуються нові означення. Наприклад: кібернетичне суспільство, цифрове суспільство, цифровий капіталізм (2006 р.) та інші. Натомість часто суспільство знань в літературі одні трактують, як синонім, а інші, як назву наступної фармації, яка наступить після інформаційного суспільства.

Науковці і мислителі, які опрацьовують концепцію і поняття інформаційного суспільства заповідають зміну старого розуміння держава. Так науковець Е. Тоффлер [2] передрікає інтерактивну демократію, плюралізм, відсутність безробіття, нові форми корпорацій та напівавтоматичну систему господарювання. Зауважимо, що останні ідеї пропагував український вчений академік Глушков В. М. ще у 1987 р., які у цей час не сприймало керівництво СРСР [1]. Нова держава повинна бути більш солідарною, більш відкритою і демократичною. Натомість політична діяльність показує, щоб втримати інтегральність (глобалізацію) і безпеку, уряди часом змушені інтегруватись в економіці (інколи на шкоду власній державі і народу), боротися з тероризмом, охороняти деякі засоби інформації і порушувати права громадян. Є інші скептичні погляди на інформаційне суспільство і його майбутнє. Наприклад, в майбутньому в суспільстві група інтерактивних гакерів (програмістів високого класу) можуть бути більшою загрозою, ніж тероризм. Натомість у світі є велика група романтиків, які вірять, що інформація є власністю усіх.

Дефініція (визначення) інформаційного суспільства, як нової епохи дискутується і не має згоди у своїй назві. Усі згодні, що інформаційне суспільство є новою соціально-економічною формацією, натомість не усі виділяють ті чинники, які його описують. Залежно від того хто займається цією тематикою. Наприклад: філософи, соціологи, економісти чи інформатики, наголос звертають увагу на різні елементи.

Організація економічної співпраці і розвитку (ОЕСР), метою якої є сприяння держав-членів в досягненні високого рівня зростання економіки і рівня життя громадян, робила спробу визначення або спільних означень понять, пов'язаних з інформаційним суспільством. ОЕСР в 1975р. вперше застосувала термін інформаційне суспільство, а в 1977р. почала створювати класифікаційні моделі рівня держав-членів організації, яких йдуть до інформаційного суспільства. У 1988 р. в постанові Комітету у справах інформації, комп'ютеризації і телекомунікацій від-

значено, що застосування економіки буде значною мірою економічною інформацією, а суспільство – інформаційним суспільством. Це означає, що “інформація буде становити значну частину додаткової вартості продукту і послуг, а інформаційна діяльність буде значною мірою характеризувати домашнє господарство громадян”. З погляду суспільного поділу праці, вона буде інформаційною, якщо не менше 50% спеціалістів будуть працювати в сферах перетворення інформації.

Професор прикладної математики Бременського університету Герберт Кибіген у 1999р. означив інформаційне суспільство, як суспільно-економічну формацію, у якій віддають перевагу продуктивного використання засобів, якими є інформація і знання. На його думку термін інформаційне суспільство застосовується для означення суспільства, у якому підрозділи як виробники та працівники інтенсивно використовують інформацію. Наступне означення знаходимо у документах ОВСД 1999р. – це формація на перетині колись окремих галузей промисловості: телекомунікаційної, медіа електроніки і інформації, які базуються на введення в маси цифрової інформації. Однією із ведучих сил є постійне зростання обчислювальної потужності комп'ютерів, вартість яких на ринку спадає. Одним із елементів є з'єднання комп'ютерів в мережі, які дозволяють розподіляти дані на малій відстані, як офіс і дуже великій, як планета. Ця основна модель розподіленої обчислювальної потужності і швидких мереж є стержнем інформаційного суспільства. В документі “Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Польщі на 2001 – 2006 рр.” є наступне означення: інформаційне суспільство – нова система суспільства, яка розвивається в країнах з високим рівнем технології, де управління інформацією, її якість і швидкі впливи є основними чинниками конкурентності і розвитку в промисловості та послугах, а ступінь розвитку вимагає застосування нової техніки програмування, перетворення, передачі і використання інформації [3]. Отже, існують різні визначення інформаційного суспільства. В залежності, яке означення взяти за основу, можна говорити про рівень, чи стан інформаційного суспільства. Якщо за показник взяти ступінь використання інформаційних цифрових технологій, то висновки можуть бути іншими. Якщо для оцінки взяти показники, рекомендовані в рамках ініціативи “Єурога 2005”, у яких подано 39 головних показників, то Україна за багатьма із них знаходиться наприкінці Європейського Союзу. Зазвичай виникає запитання, що означає високий і низький рівень технологічного розвитку? Чи в країнах з низьким рівнем технологічного розвитку взагалі можливо говорити про інформаційне суспільство?! Будову інформаційного суспільства часто зводять до інформатизації більшості або навіть усіх галузей життя.

Традиційно суспільство ділять на класи, наприклад: робітники (пролетаріат), селяни (колгоспники). Отож, японський вчений Умберто Ецо поділив інформаційне суспільство на три верстви: телевізійний пролетаріат, дегітеріат (цифровий пролетаріат) і когнітаріат. Телевізійний пролетаріат – це люди, які не знаються на сучасних пристроях інформаційних технологій. Це здебільшого старше покоління та жителі третього світу, які не цікавляться новими технологіями і знаходяться у телевізійній епосі. Дігітарія – це люди, які здатні застосовувати сучасні пристрої, наприклад: уміють користуватися комп'ютером і інтернетом, можуть використати пристрій зберігання, щоб записати будь-яку інформацію, але не знають, як цей пристрій діє. Найвищою верствою будуть спеціалісти інформаційних цифрових технологій, які уміють керувати електронним пристроєм, наприклад, скласти програму для комп'ютеру, чи запрограмувати сам комп'ютер, тобто програмісти.

Якщо нас поділили на когнітаріат і цифровий пролетаріат, то ми повинні знати, що комп'ютер не тільки домашня забава, а й знаряддя праці. Отже, усі люди повинні знати, як обслуговувати основні комп'ютерні програми, такі як: операційні системи, текстовий редактор, системи баз даних, тощо. Користувач повинен також, уміти знайти інформацію в мережі інтернет і надіслати електронний лист. Зауважимо, що не усі люди здатні зробити ці дії: зокрема, старше покоління і жителі країн третього світу.

В інформаційній епосі інформація і знання, які у ній знаходяться стають стратегічним продуктом. Наприклад, найчастіше інформацією є текст, а також зображення (текстова і графічна інформація) чи аудіо запис. Інформацію можна записати у файл в цифровому вигляді (звідки походять терміни цифровий продукт, наприклад: цифрове зображення, цифровий звук), який можна записати на носіях, наприклад: CD-диск чи флешку; надіслати в іншу точку земної кулі чи продати. Інформаційними засобами є не тільки різного роду видання, які містять інформацію, наприклад: звичайні книги, журнали, електронні видання, що містяться на сторінках інтернету, а також програми і програмні пакети. Вони є посередником між інформаційними технологіями і людьми.

Носієм інформації і знань є не тільки книги, але і люди. Знання, які є в книгах і пам'яті людини можуть бути основою для створення комп'ютерної програми, яка може виконувати певні специфічні завдання. Отож, програма є ефектом інноваційності і не звільняє інших здобувати знання. Простіше придбати програму, яка виконує певні завдання, ніж її створювати. Таким чином знання стає товаром чи предметом торгівлі. Людина, яка придбала і застосувала програму отри-

мала знання про застосування продукту в дії. Отже, програма буде одночасно знаряддям, методом і результатом праці.

Інформаційні технології у розвинутих країнах світу є стратегічним напрямком розвитку. Ці країни опрацьовують плани, координують дії та виділяють бюджетні кошти для підтримки цих технологій. За часів президента Річарда Ніксона виникла потреба частого застосування електроніки для потреб суспільства. Його висунула NASA та інші американські інституції. Головним завданням проекту було створення народної мережі (1971 р.). Згодом в 1993 р. США розпочали реалізацію програми народної інформаційної структури. Зокрема цю позицію часто висував Біл Клінтон у своїй виборчій кампанії. Цей проект підготував економіст Роберт Рейх (“Інформаційна автострада”). Цей проект мав забезпечити широкий доступ користувачів до джерел інформації, служб здоров’я та реформувати систему освіти. Але дефіцит бюджету США не дозволив в повній мірі реалізувати проект і він втратив свій суспільний характер. Тому ця ситуація сконцентрувала увагу споживачів на технологію і економіку. На цій основі створено документ “Структура світової електронної економіки” (підписаний Білом Клінтоном у 1997 р.).

Серед важливих Європейських документів була доповідь В. Бандемана виготовлена в Брюсселі у 1994 р., як ініціатива е-Європа – інформаційне суспільство для усіх, підписаний у 1999 р. (мала буква е означає електроніка). Її метою було створення в Європі до 2010 р. найбільш конкурентної і динамічної економіки світу, яка будуватиметься на знаннях. З часом у 2004 р. було заявлено, що Європа відстає від США, що вимагає змін в стратегії. Наступною стратегією був план “e-Європа 2005” та план дій “i-2010”, оголошений в 2005 р.. Буква “i” означає інформаційну площину, інновації, інвестиції та розвиток. Цей план передбачив закінчення до 2010 р. суцільного європейського простору. Наступною метою стало залучення інновацій та інвестицій в дослідження з інформаційних цифрових технологій. Ця мета мала завдання зростання і створення нових і кращих місць праці та утворення інтеграційного європейського інформаційного суспільства, яке сприятиме зростанню і створенню нових місць праці у відповідності із засадами зрівноваженого розвитку, віддаючи перевагу вищому рівневі суспільних послуг і якості життя.

В усіх європейських планах визначити систему оцінки реалізації планів. Кількість головних показників 39 і декілька додаткових. На основі цих показників визначається місце країни відносно ваги, яку влада надає використанню нових технологій. Нова епоха вкрадається у наше життя, без огляду на ступінь технологічного та інформаційного розвитку усіх держав і ефективності оголошених стратегій. Перші кра-

їни, які ввійдуть в інформаційне суспільство одержать найбільше користь. Вони встановлюють порядок речей для усіх які підуть їх слідами (із доповіді Мартіна Бангемана в Брюсселі 1994 р., комісара Європи, відповідального за розвиток телекомунікацій та інформаційних технологій). Отож, сприймаймо, працюймо, знаймо, творімо, впроваджуймо, не відкладаймо на завтра.

1. Глушков В. М. Основы безбумажной информатики. Изд. 2-е, испр. – М.: Наука, 1987, – 552 с. 2. Тоффлер Э., Метаморфозы власти, – М.: 000 “Издательство АСТ”,- 2002, – 669с. 3. Spoleczenstwo informacyjne; pod red. J. Papinskiej-Kasperek // Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa, 2008, – 600 s.